

DESTINUL UNEI CASE DE SECOL XVIII, DE PATRIMONIU, DIN BOTOȘANI, CASA „MANOLACHI IORGA”, CUMPĂRATĂ DE FAMILIA SAINT-GEORGES ȘI DEVENITĂ MUZEU ETNOGRAFIC ÎNTRE ANII 1989-2007¹

Steliana Băltuță

The destiny of a house from the XVI century, the house of „Manolachi Iorga”, bought by Saint-Georges family, that became an Ethnographic Museum Abstract

In this survey the author discloses the destiny of a historical monument on the strength of the memories of the historian Nicolae Iorga and according to the documents from the archive.

Key Words: *heritage monument, Manolachi Iorga, Nicolae Iorga, Maria Al. Saint Georges*

Cuvinte cheie: *monument istoric, Manolachi Iorga, Nicolae Iorga, Maria Al. Saint Georges*

Neamul Iorga, având origini macedo-române din Munții Pindului, s-a stabilit în Botoșani, prin secolul al XVIII-lea, unde și-a pus bazele unei vieți solide, economice, sociale, religioase și istorice.

Primul Iorga stabilit în Botoșani este cunoscut sub numele de Iorga Galeongiul (galeongiu = militar liber în flota turcă). Numele lui apare și în recensământul de la 1774, în volumul **Moldova în epoca feudalismului**².

În **O viață de om. Așa cum a fost**³, Nicolae Iorga precizează: „Oameni din Pind, de la Adriatică, și-au trimis pe la 1760 odrasla în Botoșani ca negustor, numele românesc, din Gheorghe, arătând de ce neam se țin, iar porecla de Galeongiul, marinăr al flotei imperiale turcești, dovedește calitatea de ostași liberi, nu raiale ca Grecii de pe continent și Slavii”.

Iorga Galeongiul se căsătorește cu româncea Ecaterina, cu care va avea un băiat, Manolachi, și o fată Ruxanda. Numele Ecaterinei și al soțului ei Iorga Galeongiul,

¹ Text apărut și în *Țara de Sus (Revistă de conservarea și promovarea Culturii tradiționale)*. Nr. 1-2/2012), p. 10-13, la care s-au adus completări.

² **Moldova în epoca feudalismului**, vol. VII, partea a II-a, **Recensămintele populației Moldovei în anii 1772-1773 și 1774**, alcătuirea, cuvântul introductiv și comentariile de P.G. Dimitriev, sub redacția lui P.V. Sovietov candidat în științe istorice, Academia de Științe a P.C.C. Moldovenești, Institutul de Istorie; Editura Știința, 1975, p. 206.

³ N. Iorga, **O viață de om. Așa cum a fost**, București, Editura N. Stroilă, 1934, p. 8.

apar pe o icoană de argint cu „Fecioara Maria”, dăruită bisericii „Sfântul Ioan”, în anul 1776. Acest dar ne orientează spre presupunerea că în apropierea bisericii se afla și casa lui Iorga Galeongiul, deși nici Nicolae Iorga, nici documentele nu ne spun unde și-a ridicat Galeongiul casa în Botoșani.

Manolachi Iorga, fiul româncei Ecaterina și al lui Iorga Galeongiul se va stabili în mahalaua Vrbieni (astăzi zona Pietonal Unirii, aproape de biserica „Cuvioasa Parascheva” și în vecinătatea bisericii „Sfântul Dumitru”), construindu-și o casă cu ziduri groase de aproape 1 m la parter, și cu un „cat” (1 etaj) cu structură de lemn și cărămidă, casă la care se referă și arhitecta Eugenia Greceanu în 1981 în cartea domniei sale: **Ansamblul urban medieval Botoșani**.⁴

Manolachi Iorga s-a căsătorit cu Zoița Costea, care era și ea proprietară de case și dughene în apropierea bisericii „Sfântul Gheorghe”, aproape de „pleațul târgului”, case pe care le dădea cu chirie.

În apropierea celor patru biserici menționate și-a desfășurat viața familia Iorga: „Sfântul Ioan”, „Cuvioasa Parascheva”, „Sfântul Dumitru” și „Sfântul Gheorghe”.

Se pare că pe lângă Biserica „Cuvioasa Parascheva” a avut casă mai târziu și „moșul Manole” (nepotul lui Manolachi Iorga), despre care spunea Nicolae Iorga că avea grădină de flori și livadă de pomi care „înconjura” biserica. De această casă, își amintește Nicolae Iorga, și consemnează în **O viață de om. Așa cum a fost**⁵: „în odaia de dormit, cu vastele divane și splendida lampă grea, cu care răsturnând-o, era să aprind toată casa, la «moșu Manole», care era avocat și ajutor de primar” sau „Acea carte pe care o găsisem în biblioteca lui «moșu Manole» prin săptămânile adăpostirii mele la dânsul”⁶. Moșul Manole este fratele tatălui, Nicolae Iorga amintindu-și că „Iosif era prieten odinioară, ca și frații săi, cu tatăl meu și cu «moșu Manole»”. Într-un alt moment, la vârsta de 16 ani, ne lasă informația că „...la Botoșani, unde, stând câteva zile la «moșu Manole»... așezam pe rafturile bunului liberal bătrân, literatura socială cu coperti roșii”⁷. Atât de multe referiri la „moșu Manole” și la casa pe care o avea, ne feresc de greșeala de a confunda pe unchiul Manole Iorga, născut în 1833, cu străbunicul Manolachi Iorga, care murise în 1829. Nicolae Iorga s-a născut după 42 de ani de la dispariția lui Manolachi Iorga, când „moșu Manole” avea 38 de ani. De aceea afirmăm, că erau și două case diferite, cea a moșului Manole din apropierea bisericii Cuvioasa Parascheva și cea de la 200 m de biserică, a străbunicului Manolachi Iorga (fostul Muzeu Etnografic).

O confirmare foarte prețioasă ca informație, pentru care îi mulțumim, ne-a venit recent și de la doamna Iulia Sumanaru, fiica părintelui Constantin Sumanaru, care a slujit la biserica Cuvioasa Parascheva ca preot paroh între anii 1940-1962

⁴ Eugenia Greceanu, **Ansamblul urban medieval Botoșani**, București, 1981, p. 112 – text și 129 – plan, etaj, parter și pivnițe.

⁵ N. Iorga, **op.cit.**, p. 47.

⁶ **Ibidem**, p. 82.

⁷ **Ibidem**, p. 134.

(cuprinzând în această perioadă și anii de refugiu), că într-adevăr își amintește, că în spatele bisericii, în vecinătatea casei parohiale, exista o casă cu mulți pomi și care, ca structură arhitectonică, era o casă de secol XIX.

Am integrat aceste informații în text, pentru a îndepărta confuzia între unchiul istoricului Nicolae Iorga și fratele tatălui, „moșu Manole”, și străbunicul Manolachi Iorga.

Manolachi Iorga, străbunicul istoricului Nicolae Iorga, a fost bogat și cinstit negustor. Aprecierea de care s-a bucurat a rămas consemnată peste timp. Astfel aflăm că sub Costache Ruset-Spătar (înalt demnitar la curtea domnească din evul mediu care purta la festivități sabia și buzduganul domnului) „i-a fost acordată cinstea de a strânge documenturile risipite ale târgului”, a fost și efor (membru al Consiliului de conducere al Eforiei = instituție administrativă de utilitate publică sau culturală) și epitrop (administrator al unui bun, în special averea unei biserici).

Împreună cu Zoița, născută Costea, Manolachi Iorga a avut 4 copii (Costache, Elena, Alecu și Iancu).

Manolache Iorga a murit în 1829, și numai după 3 ani, în **Catagrafia** (recensământul) din 1832, apare Zoița Iorguleasa cu doi copii minori. Având și alte case în mahalaua Sf. Gheorghe, Zoița dă casa fetei, care se va căsători cu Dimitrie Beldiman, cu care se va stabili la Iași, vânzând casa boierului Ioniță Codrescu, care va lăsa la rândul său casa fiicei sale Maria (vară a bunicii lui N. Iorga, numită Mileta, Miliuța, Emilia) care s-a căsătorit cu Manole Stroici, cu moșii la Manoleasa unde se va naște, în 1860, fiica lor Maria.

Pe la 1864, Maria, născută Codrescu, și soțul său Manole Stroici, se mută la Botoșani. Fiica lor Maria se va căsători în 1887 cu Alexandru (Alec) Saint-Georges (născut la Vârfu-Câmpului, în 7 martie 1854), inginer constructor având ca studii liceul la Cernăuți, Școala Politehnică la Praga, ajungând inginer-șef la Primăria Botoșani, care a contribuit la refacerea ulițelor, a lucrat la construirea cazarmilor de la Roman, Botoșani, Dorohoi, a palatului Calimachi de la Stâncești, a bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din cimitirul Pacea din Botoșani; compozitor fiind, a înființat societatea „Armonia” la Botoșani; informații pe care le aflăm de la Mihai Sorin Rădulescu (Institutul de Istorie „N. Iorga” București).

Din căsătoria Mariei (născută Stroici) și a inginerului Alexandru Alecu Saint-Georges, au rezultat 7 copii: **Maria-Alexandrina (Didia)** – născută 1888, **Gheorghe** – născut 1889, **Constanța (Cocuța)** – născută 1891, **Ioan-Mihail** – născut 1892, **Nicolae** – născut 1894, **Aglae** – născută 1896, **Manole** – născut 1903). Pentru că din actele de naștere ale primilor copii reiese că s-au născut la alte adrese decât strada unde Manolachi Iorga a ridicat casa, soții Saint-Georges intră în locuință pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, astfel că, la vârsta de 50 ani, când inginerul Alexandru Alecu Saint-Georges moare de un carcinom al gâtului în 30 aprilie 1904, pe Actul său de deces apare „orașul Botoșani la casa No. 7 din strada Belvedere, căsătorit cu D-ra Maria Saint-Georges, născ. Stroici de ani 43, profesia fără”. Maria Saint-

Georges a continuat să locuiască în casă cu cei 7 copii.

În anul 1945, la 12 iulie (la 41 de ani după decesul soțului ei inginerul Alexandru Saint-Georges), într-un Act de veșnică vânzare încheiat la Tribunalul Botoșani, se precizează: „Subsemnata MARIA AL. SAINT-GEORGES, domiciliată în str. Unirii No. 3, declar că vând de veci..., o porțiune de teren având suprafața de 1472 metri pătrați, dintr-o grădină situată în dosul clădirii mele din Botoșani str. Unirii No. 3, PROPRIETATEA MEA PRIN CUMPĂRĂTURĂ”. Trebuie remarcat faptul că, în 1904 strada unde era plasată casa era strada Belvedere (care venea dinspre parcul numit atunci „Grădina Belvedere”), iar în 1945, purta numele de Strada Unirii.

După 2 ani de la tranzacția de vânzare a suprafeței de teren, Maria Saint-Georges moare și pe Actul de deces sunt precizate anul de naștere 1860, în comuna Manoleasa-Botoșani; locul decesului – Botoșani, strada Unirii No. 3; anul 1947, luna februarie, ziua 02; domiciliul Strada Unirii Nr.3; date privind părinții – tatăl Stroici Manole, mama Stroici Maria.

Nu mult după decesul mamei sale în 1947, în casă mai rămâne fiica cea mare, Maria-Alexandrina (Didia), pianistă și compozitoare, care va pleca la fiica ei Monica, licențiată în filozofie și care era căsătorită încă din 3 ianuarie 1943 cu Ion Mihalcea, magistrat la Buzău, cu care avea doi copii, un băiat, Ion-Adrian Mihalcea, născut în 21 noiembrie 1943 și o fată, Ioana-Maria-Monica Mihalcea, născută în 6 iulie 1945.

Rămânând abandonată, după 1947 clădirea a început să se deterioreze. O serie de adrese trimise la Buzău rămân fără răspuns, și în acest context casa este luată în administrare de I.G.O. (Întreprinderea de Gospodărie a Orașului), care după intervenții la zugrăveli, o va da în folosință Școlii Profesionale Textile din anul 1952, ca internat de fete. După anul 1965, casa este dată unor chiriași care s-au succedat până în anul 1980 și care vor primi repartiții pe apartamente. Încă din anii '70, Comitetul Pentru Cultură, Administrația locală, dar și, în calitate de muzeograf și director al Muzeului Județean, Angela Paveliuc Olariu, doctor în Etnografie, cu adrese la Ministerul Culturii, au depus eforturi pentru obținerea casei „Manolachi Iorga” care să adăpostească viitorul Muzeu Etnografic. După o serie de lucrări de restaurare, începute în 1980 și care au durat 9 ani, și cu o tematică expozițională bine întocmită, casa va fi deschisă ca Muzeu Etnografic în 7 octombrie 1989, fiind pusă iarăși în valoare structura arhitectonică de secol XVIII, în cea mai veche clădire a orașului, reînviind parcă viața patriarhală a străbunicului lui Nicolae Iorga, Manolachi Iorga.

Expoziția de bază a Secției de etnografie, având ca temă cultura populară a zonei Botoșani, a atras mii de vizitatori români și străini, fiind apreciată și trezind interesul pentru civilizația satului botoșănean de secol XIX și început de secol XX. Clădirea a adăpostit colecția etnografică până în august 2007, când în urma unui proces de retrocedare, expoziția a fost desființată.

Reluând firul dreptului de proprietate, pe care l-am lăsat la anul 1947, după

decesul Mariei Al. Saint-Georges, proprietară a rămas fiica sa Maria-Alexandrina. După 3 ani de la deschiderea expoziției etnografice, a venit la 17 ianuarie 1992, nepotul pianistei Alexandrina (Didia), Ion-Adrian Mihalcea, atunci în vârstă de 49 ani, să vadă casa, lăsând scris în **Cartea de Impresii**: „Mă bucur că această casă care a aparținut străbunicilor mei Alexandru și Maria Saint-Georges a fost astăzi restaurată în condiții foarte bune și utilizată în interesul general ca muzeu al municipiului. Astfel s-a reușit a se salva un bun de patrimoniu peste care altfel ar fi trecut tăvălugul demolator”.

Aprecierile și gândurile frumoase din anul 1992 ale inginerului și doctorului în hidrologie Ion-Adrian Mihalcea se transformă în 1999 în dorința de recuperare a proprietății rămase de la străbunii Alexandru și Maria Saint-Georges și de la bunica Maria-Alexandrina (Didia), casă construită de străbunicul istoricului Nicolae Iorga, Manolachi Iorga. Fratele Alexandrinei Saint-Georges, Ioan-Mihail Sân-Giorgiu și unchiul lui Ion Adrian Mihalcea, confirmă și în scrisoarea din 15 iunie 1909, trimisă lui Nicolae Iorga: „Deci, dacă casa e făcută de Manolachi Iorga, de bună seamă, casa, dacă nu e cea mai veche din Botoșani, e una din cele mai vechi clădiri ale orașului...”. Scrisoarea se află astăzi la Biblioteca Academiei Române⁸.

Inevitabilul s-a produs și Secția de etnografie a pierdut clădirea. Din momentul august 2007 casa „Manolachi Iorga”, a rămas pustie, în voia intemperiilor vremii, în voia distrugătorilor, un loc fără viață, trist, după scoaterea patrimoniului etnografic din interior.

Ion Adrian Mihalcea, moștenitorul familiei Saint-Georges, care a câștigat casa în instanță, a încercat s-o protejeze de vandalizare închizând cu plase de sârmă cele trei intrări în casă, două în față, una în spate, și intrarea la beciul exterior, dar vremea continuă să muște nemilos din casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges” fostă și Muzeu de Etnografie 17 ani. Muzeul a pierdut un proiect cu fonduri europene de reabilitare a clădirii și de extindere în aer liber a expoziției reprezentând cultura populară a zonei, și care ar fi fost o oază de ozon, o oază de civilizație populară tradițională.

Destinul casei în prezent și pentru viitor este pecetluit, clădirea pare a fi definitiv pierdută, această construcție a Botoșaniului, veche de 215 ani, cea mai veche locuință, care este ca o rană a orașului

Dacă administrația locală sau județeană ar fi găsit posibilitatea achiziționării clădirii în momentul implicării în proiectul prin care a accesat fonduri europene, astăzi casa ar fi strălucit ca în vremurile ei bune. Dacă ar fi posibil și ar fi forțe unite în acest sens, nici astăzi n-ar fi târziu, ca această casă, ridicată de Manolachi Iorga cu spațiul verde și cu pomi pe lângă ea să fie introdusă în circuitul turistic al Botoșaniului, adăpostind donația „Maria și Nicolae Zahacinschi”, de peste 1146 de piese.

Acesta este destinul dureros al casei Manolachi Iorga, care se prăbușește treptat sub ochii noștri, ruinând și istoria casei celor două familii înrudite la propriu, familia Iorga și familia Stroici Saint-Georges.

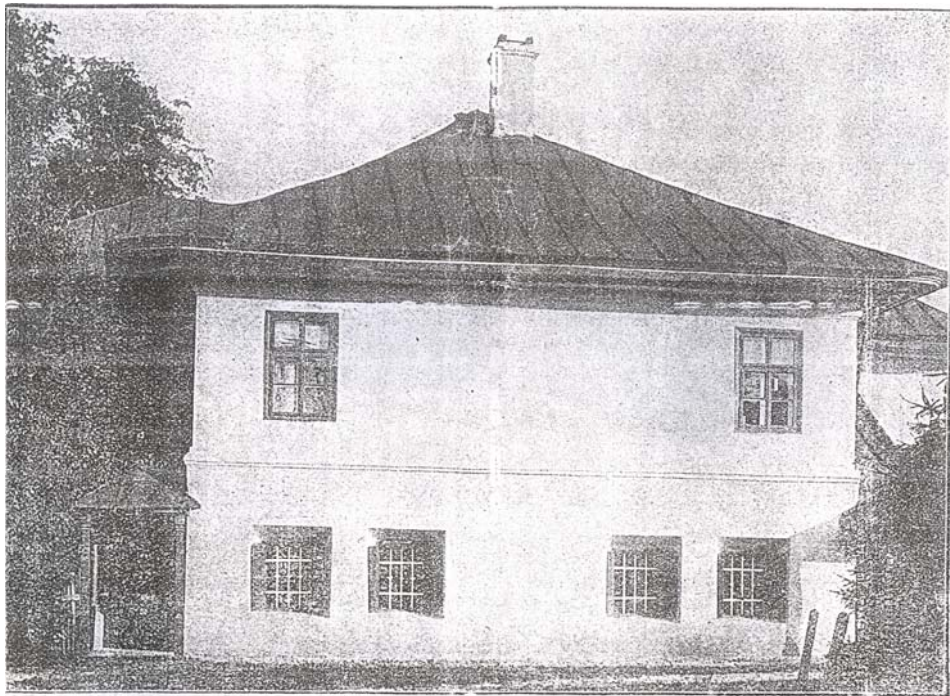
⁸ BAR, **Correspondență Nicolae Iorga**, vol. 141, f. 78; vezi și vol. **Nicolae Iorga și Botoșanii – Legături Epistolare**, îngrijit de Gheorghe Median, 2006, p. 53-54.

Biserica „Sfântul Ioan” Botoșani (există pe la anul 1750), pe lângă care, presupunem, și-au ridicat casa Iorga-Galeongiul (venit în Botoșani pe la 1770) și soția sa, româncea Ecaterina (părinții lui Manolachi Iorga)

Biserica „Sfântul Gheorghe” Botoșani, ctitorită în anul 1551 de doamna Moldovei, Elena Rareș; Zoița, născută Costea, soția lui Manolachi Iorga, avea case și dughene în apropierea bisericii, pe care le dădea cu chirie

Casa „Manolachi „Iorga” – devenită „Saint-Georges” pe la sfârșitul sec. al XIX-lea (foto din *Neamul românesc literar* (aflată la 200 m de Biserica „Cuvioasa Parascheva”)

Biserica „Cuvioasa Parascheva” (fondată în anul 1816 în locul unei biserici de lemn, în timpul Mitropolitului Veniamin Costachi); aici, Manolachi Iorga a fost episcop și a fost înmormântat în 1829. Tot aici a fost înmormântat și nepotul său, Nicu Iorga, tatăl istoricului Nicolae Iorga, în 29 martie 1876.

Biserica „Nașterea Maicii Domnului” (din cimitirul „Pacea” Botoșani, ridicată după proiectul ing. Alexandru (Alec) Saint-Georges

Alexandru (Alec) Saint-Georges, inginer șef la Primăria Botoșani, 1854-1904, înmormântat în cimitirul „Eternitatea” Botoșani

Casa „Manolachi Iorga”-„Saint-Georges” (între anii 1940-1944 acoperită cu tablă). În curte, cu spatele, Manole Saint-Georges, ultimul copil, născut la 14 februarie 1903, fost magistrat la Cernavodă și Botoșani, fiul inginerului Alexandru Saint-Georges și fratele Mariei-Alexandrina (Didia)

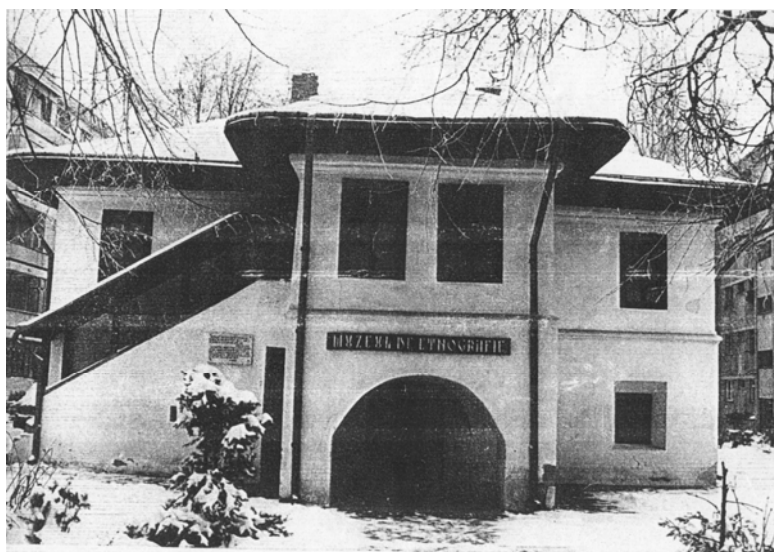
Maria- Alexandrina (Didia) Saint-Georges născută la 11 septembrie 1888 – decedată la București pianistă și compozitoare, fiica inginerului Alexandru Saint-Georges, proprietara casei în 1947

Constanța (Cocuța) Saint-Georges născută în 14 februarie 1891, decedată 26 iulie 1905 (la 14 ani) fiica inginerului Alexandru Saint-Georges și sora Mariei-Alexandrina Saint-Georges

Casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges
(înainte de restaurare – an 1979; acoperită cu șindrilă)

Casa „Manolachi Iorga – Saint-Georges, Muzeul de etnografie (între anii 1989 – 2007)

Casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges”, Muzeul de etnografie
(între anii 1989 – 2007)

Imagine din interiorul Muzeului de
Etnografie Botoșani
(din perioada 1989 – 2007)

Casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges” după desființarea expoziției etnografice
în anul 2007

Casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges”, în anul 2012

